

Рунчева Наталія Вікторівна,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри економіки,

готельно-ресторанного та туристичного бізнесу,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького,

м. Мелітополь, Україна

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Екологічний туризм з його величезними рекреаційними і пізнавальними можливостями покликаний сформувати суспільну свідомість щодо охорони та раціонального використання природних багатств, донести до людей нагальність і важливість питань захисту навколишнього середовища в контексті сталого розвитку України.

Екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності, спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання.

Питання організації екологічного туризму та вдосконалення розвитку галузі розглядалось у працях багатьох дослідників-економістів. Зокрема, це А. Сидорук, Н. Величко [10]; Л. Брацило Л. [11]; Д. Морозов, С. Домашенко, Т. Каптюх [22]; К. Пилипенко, Н. Рунчева, О. Горяча [28]; І. Тищук [37] та ін.

Проте наразі не існує єдиного методологічного підходу до оцінки економічної ефективності екотуристичних проєктів, який би враховував не лише прямі фінансові прибутки, а й екологічний та соціальний ефект від їх реалізації. Це зумовило необхідність

обґрунтування автором комплексного підходу до управління еко-туристичними DESTИНАЦІЯМИ, де пріоритет надається не лише прибутку, а й мультиплікативному ефекту для соціально-економічного розвитку регіону та країни.

Мета та завдання для дослідження полягає у вивченні і обґрунтуванні теоретичних і практичних аспектів організації екологічного туризму як на регіональному, так і на державному рівні.

Поряд з цим необхідно вирішити ряд завдань щодо визначення сучасного стану та перспектив розвитку екологічного туризму в Україні при написанні наукової роботи:

- виявити сутність категорії «екологічний туризм», дослідити теоретичні питання, законодавчі та нормативні акти щодо врегулювання діяльності, пов'язаної з екологічним туризмом;
- провести дослідження з огляду сучасного стану екологічного туризму на регіональному, галузевому та міжнародному рівнях;
- провести аналіз показників розвитку вітчизняної галузі у порівнянні з міжнародною практикою;
- критично оцінити стан розвитку екологічного туризму в державі;
- на підставі окреслених завдань розробити висновки та пропозиції.

Об'єктом та предметом дослідження є сучасний стан екологічного туризму Запорізької області, Карпат, України у цілому та деяких регіонів Польщі.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних підходів та економіко-організаційних заходів щодо вивчення стану організації екологічного туризму в Україні та в її регіонах, також аналіз ступеня розвитку та розробка рекомендацій для удосконалення діяльності в цій сфері.

Для проведення дослідження використовувалися наступні методи: абстрактно-логічний метод (для теоретичного узагальнення, критичного аналізу публікацій вітчизняних і зарубіжних

учених); метод узагальнення (для узагальнення змісту й визначення сутності діяльності з екотуризму та формулювання висновків); графоаналітичний метод (при оцінюванні динаміки відносних і абсолютних показників діяльності підприємств). За допомогою прийому SWOT-аналізу досліджено структуру впливу факторів на розвиток сфери діяльності. Результати досліджень зображені з використанням схематичних та графічних методів.

Практичну цінність мають представлені у дослідженні рекомендації удосконалення організації діяльності підприємств, що займаються екологічним туризмом. Вказані рекомендації можуть бути використані в організації удосконалення надання послуг з екологічного туризму в Україні та у Запорізькій області зокрема.

Екологічна домінанта Глобальної програми сталого розвитку базується у більшості положень на викликах та пріоритетах.

Сучасний етап розвитку людської цивілізації характеризується загостренням системних суперечностей між зростаючими потребами суспільства та обмеженими можливостями природного середовища. У цьому контексті екологічна складова Програми сталого розвитку, прийнятої на Саміті ООН у 2015 році («Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [26]), виступає не просто як окремий напрям, а як фундамент для виживання людства.

Глобальні екологічні цілі (ЦСР) є своєрідними векторами розвитку життя суспільства.

З 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) безпосередньо до екологічного блоку належать такі.

- Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату. Це центральний елемент програми, що вимагає від країн негайних дій щодо скорочення викидів парникових газів та адаптації до кліматичних аномалій.

- Ціль 14 та 15. Збереження морських та сухопутних екосистем. Мова йде про захист біорізноманіття, боротьбу з деградацією земель (опустелюванням) та зупинку втрати лісових масивів.

- Ціль 6 та 12. Чиста вода та відповідальне споживання. Встановлюють орієнтири для раціонального використання ресурсів та переходу до циркулярної економіки (економіки замкненого циклу).

Механізми реалізації екологічної стратегії включають реалізацію екологічного компоненту програми у світі, котрий ґрунтується на концепції «Зеленого курсу» (Green Deal). Основними інструментами тут виступають:

- декарбонізація економіки через поступову відмову від викопного палива на користь відновлюваних джерел енергії (сонце, вітер, водень);
- еко-інновації завдяки впровадженню технологій, що мінімізують антропогенне навантаження на довкілля ще на етапі проєктування виробництва;
- зелене фінансування з наданням інвестиційних преференцій проєктам, що відповідають високим екологічним стандартам (ESG-критеріям).

Екологічна складова сталого розвитку сьогодні трансформується з етичного обов'язку у жорстку економічну необхідність. Без збереження екосистемних послуг (чисте повітря, родючі ґрунти, питна вода) досягнення економічного процвітання та соціальної справедливості є неможливим. Для України інтеграція в глобальний екологічний порядок денний є ключовим фактором не лише післявоєнного відновлення, а й повноцінного входження до спільноти розвинених держав.

Специфіка глобальних проблем сталого розвитку (бідність, соціальна нерівність, безробіття, екологічні проблеми тощо) для України вимагає розробки шляхів її вирішення, які б влаштували всіх учасників соціо-еколого-економічних відносин (рис. 1).

Зазначені на рисунку 1 проблеми мають кумулятивний характер: бідність та соціальна нерівність обмежують доступ населення до якісної освіти та охорони здоров'я, що, у свою чергу, знижує конкурентоспроможність людського капіталу на ринку праці та провокує зростання безробіття. Водночас екологічні проблеми, спричинені

застарілими технологіями виробництва, негативно впливають на здоров'я нації, створюючи додаткове навантаження на соціальну систему держави.

Рисунок 1 — Специфіка глобальних проблем сталого розвитку для України

Джерело: розробка автора

Розв'язання цієї багатовекторної кризи потребує впровадження моделі інклюзивного зростання, яка базується на трьох фундаментальних засадах:

- 1) економічна стійкість: стимулювання самозайнятості та підтримка малого бізнесу, особливо у сільській місцевості (через розвиток агротуризму та крафтового виробництва), що дозволить одночасно знизити рівень бідності та безробіття;
- 2) екологічна модернізація: впровадження енергоефективних технологій та засад циркулярної економіки, що дозволить відокремити економічне зростання від процесу деградації довкілля (ефект декаплінгу);
- 3) соціальна справедливість: реформування системи соціального захисту та забезпечення рівного доступу до ресурсів, що мінімізує ризики соціальної напруженості та сприятиме консолідації суспільства навколо ідей сталого розвитку.

Особливе місце у системі соціо-еколого-економічних відносин України посідає інституційний фактор. Лише за умови ефективного врядування, прозорості прийняття рішень та подолання корупції

можливо забезпечити синергію між інтересами бізнесу, держави та громади. Таким чином, перехід до сталого розвитку для України є не лише екологічним чи економічним викликом, а передусім питанням докорінної трансформації суспільного світогляду та державної політики у відповідності до глобальних Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року.

Термін «декаплінг» (від англ. decoupling — роз'єднання, розрив зв'язків) у контексті сталого розвитку є одним із ключових індикаторів успішності екологічної та економічної політики держави.

У даному контексті це поняття пояснюється як стратегічна ситуація, за якої темпи економічного зростання (зазвичай вимірюються через ВВП) випереджають темпи зростання негативного впливу на довкілля (викиди CO₂, використання ресурсів, утворення відходів).

Наукова концепція декаплінгу базується на розриві прямої залежності між добробутом суспільства та деградацією природи. Традиційно індустріальний розвиток супроводжувався лінійним зростанням споживання енергії та ресурсів. Декаплінг доводить, що економіка може зростати без пропорційного збільшення екологічного тиску. На думку Т. Пушкарьової «...водночас поняття «декаплінг» в узвичаєному тлумаченні позначається як показник (індекс, індикатор) розмежування між рівнем економічного зростання та рівнем використання ресурсів на певному часовому зрізі» [31, с. 125].

При цьому «...за допомогою декаплінгу вимірюється розрив між економічним зростанням та екологічним тиском, але якщо в економіці не зафіксовано економічне зростання при досить швидких темпах використання ресурсів, то таке явище пояснюється негативним декаплінгом — оверкаплінгом. Саме декаплінг дозволяє оцінити ефективність діяльності інституцій з боку мінімізації екологічного збитку» [39].

Виділяють два основні типи декаплінгу.

1. Відносний декаплінг: екологічний показник продовжує зростати, але повільніше, ніж показник економічного зростання. Тобто

шкода докільню збільшується, але інтенсивність використання ресурсів на одиницю ВВП знижується.

2. Абсолютний декаплінг: економіка зростає, тоді як екологічний тиск стабілізується або знижується в абсолютних показниках. Це є ідеальною моделлю для «зеленого» переходу та ключовою метою Європейського зеленого курсу.

Однак «...дискусії навколо розвитку і посилення регуляторного інструментарію політики де каплінгу розгортаються із новою потужністю» [25, с. 53].

Прикладом може бути інтерпретація В. Панченко та Ю. Пінчук: «...політика стримування Китаю, проголошена США, знаходить своє відображення у політиці декаплінгу. Маючи різноманітні форми прояву, і при цьому не буду чи жорстко регламентованою, політика декаплінгу орієнтована на:

- 1) переформатування ланцюгів створення вартості та ланцюгів поставок і їх насильницького руйнування не з економічних, а із політичних міркувань;
- 2) ініціювання нових френдшорних та ніашорних форм міжнародної торгівлі;
- 3) адаптацію агресивної промислової політики, спрямованої на підтримку експансії національних виробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку» [25, с. 52].

Перелічимо фактори, що забезпечують ефект декаплінгу в Україні. Зокрема це:

- технологічна модернізація: перехід від ресурсомістких виробництв (стара металургія) до високотехнологічних секторів та сфери послуг (ІТ, креативні індустрії);
- енергоефективність: впровадження технологій, що дозволяють виробляти більше продукції з меншою кількістю енерговитрат;
- еко-інновації та рециклінг: впровадження циркулярної економіки, де відходи одного процесу стають сировиною для іншого, що зменшує потребу у видобутку первинних ресурсів.

Також акцент щодо використання цього терміна дозволяє перевести дискусію з площини «економіка проти екології» у площину «економіка завдяки екології». Для України в контексті післявоєнного відновлення досягнення абсолютного декаплінгу є стратегічним завданням. Це означає, що відбудова промислових потужностей має відбуватися на такому рівні енерго- та ресурсоефективності, щоб кожен відсоток зростання ВВП супроводжувався реальним зменшенням навантаження на довкілля.

Наразі у складі екологічних проблем можна виокремити наступні.

Нестача питної води, забруднення повітря та відходи — ці проблеми є найбільш нагальними для українців згідно з результатами роботи Держекоінспекції та згідно з опитуванням Інституту Горшеніна та Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні.

Деталізація зазначених викликів дозволяє виокремити основні детермінанти екологічної дестабілізації в країні:

Близько 80 % водних об'єктів України забруднені скидами неочищених промислових та комунальних стічних вод. Крім того, кліматичні зміни спричиняють обміління річок, що у поєднанні з інтенсивним використанням фосфатовмісних мийних засобів призводить до евтрофікації (цвітіння) водойм.

У промислових агломераціях рівень концентрації пилу, діоксиду азоту та формальдегіду стабільно перевищує гранично допустимі норми. Основними джерелами залишаються застарілі технології теплоенергетики та стрімке збільшення кількості вживаного автотранспорту з низьким екологічним класом.

Понад 90 % твердих побутових відходів в Україні досі захоплюються на полігонах, більшість із яких перевантажені або не відповідають нормам екологічної безпеки. Вкрай низький рівень рециклінгу (переробки) створює критичне навантаження на ґрунтові води та земельні ресурси.

Сучасна екологічна ситуація додатково обтяжується наслідками воєнних дій, які спричинили безпрецедентне забруднення територій

залишками техніки, пально-мастильними матеріалами та продуктами детонації. Це призводить до хімічного отруєння ґрунтів, яке має довготривалий характер і потребуватиме десятиліть для повної рекультивуації.

Таким чином, розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає не лише жорсткий державний нагляд, а й перехід до моделі циркулярної економіки, стимулювання впровадження найкращих доступних технологій (НДТ) та активну залученість територіальних громад до управління ресурсами на місцях. Це є необхідною умовою для забезпечення права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, закріпленого статтею 50 Конституції України.

Згідно з результатами опитування, в Україні серед екологічних проблем, якими найбільше переймаються респонденти — забруднення водойм та дефіцит питної води (51,0 %), зростання кількості побутових та промислових відходів (45,9 %) та забруднення атмосферного повітря (38,1 %) [38].

Ці дані корелюються і з результатами роботи Держекоінспекції. Зокрема, протягом минулих років ДЕІ провела найбільше перевірок у сфері поводження з відходами та в частині атмосферного повітря. А у сфері водних ресурсів інспекція за рік розрахувала понад 188 мільйонів гривень збитків за такі порушення, як скиди забруднюючих речовин у водойми, засмічення річок тощо.

Наприклад, зараз 22 % населення не мають доступу до системи централізованого вивозу сміття, яку мають організовувати органи місцевого самоврядування.

Крім того, Держекоінспекція неодноразово фіксувала кричущі випадки недотримання природоохоронного законодавства, які допускаються органами місцевої влади. Так, ДЕІ подала до суду на Львівську міську раду та Львівську обласні державну адміністрацію з вимогою усунути низку порушень у сфері поводження з відходами. Подібні випадки стаються, зокрема, тому, що в Україні досі існують штрафи, розміром 85 гривень. Втім такі мізерні суми не

можуть сприяти тому, щоб посадові особи утримувались від порушень. Щоб ситуація змінилась і влада на місцях почала діяти ефективніше, необхідно збільшувати штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства.

Наразі весь світ приходить до розуміння важливості захисту довкілля. Зокрема, Європейський союз розпочав втілення амбітного Європейського зеленого курсу, який переставить всі галузі людської діяльності на рейки сталого розвитку [15]. Ця стратегічна ініціатива ставить за мету перетворення Європи на перший кліматично нейтральний континент до 2050 року. Вона передбачає не лише зменшення викидів парникових газів, а й повну трансформацію економічної моделі через декарбонізацію енергетики, розвиток «чистого» транспорту та впровадження стратегії «Від ферми до виделки» (Farm to Fork) у сільському господарстві.

Для України інтеграція в Європейський зелений курс є не лише питанням екологічної безпеки, а й ключовою умовою збереження конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Зокрема, запровадження Європейським Союзом механізму прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) вимагає від українських експортерів швидкої модернізації виробничих потужностей відповідно до європейських екологічних стандартів.

У межах виконання зобов'язань щодо кліматичної нейтральності, Україна повинна зосередити зусилля на таких напрямках:

- через масштабну термомодернізацію житлового фонду та промислових об'єктів для зниження енергоємності ВВП з метою підвищення енергоефективності;
- використання потенціалу газотранспортної системи для транспортування «зеленого» водню, що може стати новим вектором енергетичної співпраці з ЄС для розвитку водневої енергетики;
- розширення площ лісових насаджень та відновлення торфовищ як природних поглиначів вуглецю з метою збереження природних екосистем.

Таким чином, синхронізація національної екологічної політики з європейським вектором створює унікальне «вікно можливостей» для залучення зелених інвестицій та інноваційних технологій. Це дозволить Україні не просто відновити зруйновану війною інфраструктуру, а здійснити якісний технологічний стрибок, побудувавши сучасну, екологічно безпечну та ресурсоефективну економіку.

Ефективна імплементація вимог Європейського зеленого курсу потребує значних фінансових ресурсів, які Україна може залучити через спеціалізовані міжнародні фонди та програми підтримки ЄС. Це дозволить пом'якшити соціально-економічне навантаження на регіони, що найбільше залежать від викопного палива, та стимулювати інновації в екологічній сфері.

Серед ключових інструментів фінансування варто виокремити:

- програма LIFE: головний фінансовий інструмент ЄС, спрямований виключно на охорону довкілля та кліматичні заходи. Участь України в цій програмі відкриває доступ до грантів для проєктів із відновлення біорізноманіття, очищення стічних вод та впровадження циркулярної економіки на рівні громад;
- механізм справедливого переходу (Just Transition Fund): критично важливий інструмент для трансформації вугільних регіонів України (зокрема, Донецької та Львівської областей). Він передбачає фінансування перекваліфікації працівників, створення нових «зелених» робочих місць та рекультивацію територій шахт;
- фонд декарбонізації: національний інструмент, що наповнюється за рахунок екологічного податку на викиди CO₂ і спрямовується на проєкти з енергоефективності та відновлюваної енергетики.

Крім того, важливою умовою доступу до європейського фінансування є впровадження Зеленої таксономії ЄС — системи класифікації видів економічної діяльності, що вважаються екологічно сталими. Це дозволить інвесторам чітко ідентифікувати проєкти, що

сприяють захисту довкілля, та мінімізувати ризики «грінвошингу» (імітації екологічної відповідальності).

Таким чином, комбінування внутрішніх реформ із використанням потужних фінансових важелів ЄС дозволить Україні не лише виконати міжнародні зобов'язання, а й трансформувати екологічну кризу в економічну перевагу, забезпечивши стійке майбутнє для нації.

Отже, законодавче регулювання стратегії екологічної політики України зводиться до забезпечення врегулювання вищезначених проблем.

Екологічна політика України, яка тривалий час орієнтувалася на подолання негативних наслідків, має ґрунтуватися на їхньому запобіганні, усуненні першопричин їх виникнення та займатися покращенням якості довкілля, а отже — і поліпшенням якості життя кожного українця. Закон України про «Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року» врегульовує ці питання, зокрема, серед основних завдань Стратегії — суттєве підвищення екологічної свідомості громадян, поширення екологічних цінностей та популяризація екологічної освіти. Засадничими цілями екостратегії-2030 є також сталий розвиток та збалансоване використання природних ресурсів, обов'язкова присутність екологічних вимог в усіх сферах життєдіяльності, зменшення екологічних ризиків та належне екологічне врядування [14].

У свою чергу основними векторами реалізації Стратегії мають бути превентивні механізми, економічні стимули, цифровізація та євроінтеграція як запорука модернізації економіки.

Втім реалізація цих цілей потребує переходу від декларативних намірів до практичного впровадження інструментів стратегічної екологічної оцінки (СЕО) та оцінки впливу на довкілля (ОВД). Це дозволить ще на стадії проектування державних програм або бізнес-ініціатив виявляти потенційні загрози для екосистем і мінімізувати їх. Особливе значення у контексті «Екостратегії-2030» має принцип «забруднювач платить», який стимулює суб'єктів господарювання інвестувати в екологічну модернізацію виробництва, замість сплати низьких за своїм розміром екологічних штрафів.

Крім того, гармонізація українських стандартів із вимогами Європейського зеленого курсу (European Green Deal) вимагає не лише посилення контролю, а й створення прозорої системи екологічного моніторингу. Це забезпечить об'єктивність оцінювання антропогенного навантаження на довкілля та підвищить рівень довіри міжнародних інвесторів до екологічних проєктів в Україні. Рисунок 2 візуалізує етапи здійснення стратегічної екологічної оцінки (CEO) у процесі планування державного та регіонального розвитку (рис. 2).

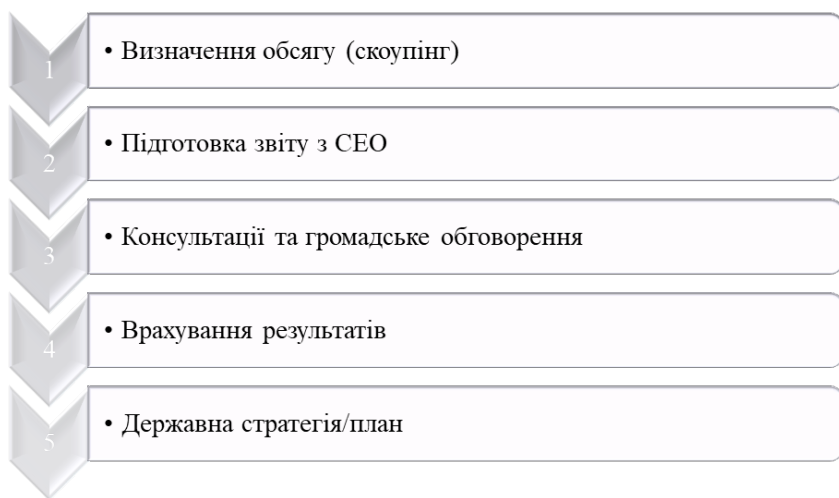

Рисунок 2 — Етапи здійснення стратегічної екологічної оцінки (CEO)
у процесі планування державного та регіонального розвитку

Джерело: розробка автора

Важливою складовою екологічного врядування є розвиток цифрової екології (E-Environment). Створення єдиної відкритої платформи екологічних даних дозволить громадянам здійснювати громадський контроль за станом повітря, води та лісових ресурсів. Це безпосередньо сприяє підвищенню екологічної свідомості,

оскільки відкритість інформації формує попит суспільства на «зелені» зміни та відповідальне споживання.

Зрештою, успішне виконання Стратегії до 2030 року неможливе без гармонізації національного законодавства із європейським екологічним правом. Це передбачає не лише копіювання директив ЄС, а й глибоку структурну перебудову енергетичного, аграрного та транспортного секторів України. Таким чином, екологічна політика стає не обмежувальним фактором, а драйвером інноваційного розвитку, що забезпечує довгострокову стійкість держави в умовах глобальних кліматичних змін.

Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливлювало досягнення збалансованого (сталого) розвитку [6].

Так, за даними SaveEcoBot найбільш забрудненим регіональними центрами є Запоріжжя — РМ 2,5, Кропивницький — РМ 2,5, Харків — РМ 2,5, Дніпро — РМ 2,5, Полтава — РМ 2,5. Тим часом, найбільш забрудненим населеним пунктом зафіксовано місто Підгородне (Дніпропетровська область) з індексом 116 РМ 2,5, що вважається шкідливим рівнем для чутливих груп [34].

За даними джерела [28] у 2021 році викиди парникових газів в нашій країні склали 341,5 млн т CO₂-еквіваленту (з урахування сектору «Землекористування, зміни в землекористуванні та лісове господарство»). Це на 62,5 % менше від обсягу 1990 року, однак на 7,5 % більше відносно 2020 року, через відновлення економіки країни після COVID-19.

Проте, починаючи з 2022 року, екологічний ландшафт України зазнав докорінних деструктивних змін внаслідок повномасштабної збройної агресії. Окрім традиційних промислових викидів, критичним фактором деградації довкілля стало пряме ураження об'єктів

критичної інфраструктури, лісові пожежі на великих площах та забруднення ґрунтів продуктами детонації боєприпасів. За попередніми оцінками, додаткові викиди парникових газів, спричинені воєнними діями, становлять десятки мільйонів тонн CO_2 -еквіваленту, що ставить під загрозу виконання Україною зобов'язань у межах Паризької угоди.

У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який має стати дорожньою картою для післявоєнної відбудови України. Ключовими напрямками трансформації мають стати:

- модернізація системи моніторингу повітря: перехід від епізодичних замірів до автоматизованих постів спостереження в режимі реального часу, інтегрованих у загальноєвропейську мережу;
- декарбонізація енергетики: поступова відмова від вугільної генерації на користь відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), що дозволить знизити концентрацію часток PM 2,5 у промислових регіонах;
- екологізація аграрного сектору: впровадження методів точного землеробства для зменшення викидів закису азоту та збереження органічного вуглецю в ґрунтах.

З огляду на викладене, стратегічне планування розвитку України до 2030 року повинно базуватися на принципі «Build Back Better» (відбудувати краще, ніж було). Це означає, що відновлення промислового потенціалу має відбуватися виключно на базі найкращих доступних технологій (НДТ), які мінімізують транскордонне забруднення та сприяють досягненню кліматичної нейтральності до 2050 року. Таким чином, екологічна політика держави перетворюється з другорядної сфери на фундамент національної безпеки та економічної конкурентоспроможності на міжнародній арені. У цьому контексті екологічний туризм постає як один із ключових інструментів реалізації такої політики, оскільки він дозволяє гармонізувати інтереси охорони довкілля з потребами економічного

розвитку територіальних громад. Це забезпечує збереження природної спадщини, одночасно створюючи робочі місця та стимулюючи розвиток супутніх секторів економіки.

Для врегулювання питань з екологічно орієнтованого провадження господарської діяльності суб'єкти господарювання мають керуватись переліком законодавчих та нормативних актів (табл. 1).

Таблиця 1 — Перелік законодавчих та нормативних актів для екологічно орієнтованого провадження господарської діяльності суб'єктів господарювання в Україні

№ з/п	Рік опублікування	Назва	Джерело
1	2	3	4
1	1996	Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату № 435/96-ВР від 29.10.96, ВВР, 1996, № 50, ст. 277 [32]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
2	1997	Киотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997 [20]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text
3	2004	Про ратифікацію Киотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 4 лютого 2004 року № 1430-IV [30]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1430-15#Text
4	2010	Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) [13]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
5	2014	Постанова Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року від 6 серпня 2014 р. № 385 [29]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11
6	2015	Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» від 25 вересня 2015 року [33]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text
7	2016	Закон України Про ратифікацію Паризької угоди Від 14 липня 2016 року № 1469-VIII [17]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#n3
8	2019	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII [16]	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text

Джерело: розробка автора

Основними засадами державної екологічної політики є:

- збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища;
- досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2015 році;
- сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;

- інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля;
- міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін;
- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;
- забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства;
- застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, «забруднювач платить»;
- відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів;

- упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Досягнення цілей державної екологічної політики здійснюється двома етапами:

- до 2025 року передбачалась стабілізація екологічної ситуації шляхом закріплення змін у системі державного управління, які відбулися шляхом реформування системи державного екологічного управління, імплементації європейських екологічних норм і стандартів, удосконалення систем екологічного обліку та контролю, впровадження фінансово-економічних механізмів стимулювання екологічно орієнтованих структурних перетворень в економіці, впровадження механізмів стимулювання підприємств до енергоефективності, впровадження електронного урядування, поширення екологічних знань, а також підвищення екологічної свідомості суспільства, інформатизація сфери охорони навколишнього природного середовища та природокористування усіх рівнів;
- до 2030 року передбачається досягнення істотних зрушень щодо покращення стану навколишнього природного середовища шляхом збалансованості між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища, забезпечення розвитку екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадянськістю, сталого низьковуглецевого розвитку, який стане додатковим стимулом соціально-економічного розвитку України.

Очікувані результати вбачаються у наступних положеннях.

У 2030 році Україна має досягти такого рівня збалансованого (сталого) розвитку, за якого залежність від використання невідновлювальних природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища будуть зведені до екосистемно прийнятних рівнів.

До 2030 року Україна має впровадити систему ефективного управління для забезпечення збалансованого користування природними ресурсами з урахуванням необхідності забезпечення ними майбутніх поколінь.

Для забезпечення виходу України на міжнародні та європейські ринки має бути передбачено здійснення заходів, що гарантують впровадження міжнародних стандартів управління довкіллям і екологічного маркування продукції, прискорення інформатизації сфери охорони довкілля та використання природних ресурсів, створення національної багаторівневої інфраструктури управління геоecологічними даними та загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації.

В Україні будуть створені умови для подальшого забезпечення розвитку екологічної мережі, створення репрезентативної та ефективно керованої системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі за рахунок екологічного відновлення порушених, засолених і деградованих ґрунтів та ґрунтів, забруднених унаслідок Чорнобильської катастрофи, а також розширено заповідні території для збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів Полісся.

Розвиток екосистемних послуг дасть змогу створити можливості для сталого розвитку суспільства та екосистеми. Біологічне різноманіття України, яке надає екосистемні послуги, до 2030 року повинно бути збереженим, оціненим і відповідним чином відновленим.

Наведемо актуалізовані проблемні питання щодо економічної інтеграції, зокрема впровадження елементів циркулярної економіки та системи національних рахунків; технологічної відповідальності з посиланнями на європейські стандарти (INSPIRE); врахування необхідності рекультивации територій після бойових дій; акценту на економічній оцінці біорізноманіття як інструменту управління.

Важливим аспектом реалізації зазначених цілей є перехід до циркулярної економіки, що передбачає мінімізацію відходів

та максимізацію життєвого циклу ресурсів. Це дозволить знизити антропогенний тиск на біоту та сприятиме декарбонізації промислового сектору. Впровадження принципів «зеленого» економічного зростання потребує не лише технологічного переоснащення, а й реформування фінансових інструментів, зокрема через механізми екологічного оподаткування та стимулювання інвестицій у природо-орієнтовані рішення (Nature-based Solutions). Концептуальна модель циркулярної економіки та замкненого циклу використання ресурсів у системі сталого розвитку подана на рисунку 3.

Рисунок 3 — Концептуальна модель циркулярної економіки та замкненого циклу використання ресурсів у системі сталого розвитку

Джерело: розробка автора

Зауважимо, що «...випуск продукції в Україні характеризується високою матеріаломісткістю продукту, використанням застарілої техніки та технологій, що призводить до збільшення екологічного тиску. Тому для вирішення такої проблеми необхідним є розвиток інноваційного співробітництва для випуску інноваційного продукту в умовах нової моделі циркулярної економіки» [39].

Окрему увагу слід приділити моніторингу та делімітації екосистемних послуг. Для об'єктивної оцінки природного капіталу України необхідно розробити методiku економічної вартісної оцінки біорізноманіття, що дозволить інтегрувати екологічні показники у систему національних рахунків. Це стане підґрунтям для створення ринку екосистемних послуг, де збереження лісових масивів чи водно-болотних угідь матиме чітку фінансову цінність.

У контексті післявоєнного відновлення, пріоритетом стає рекультивація територій, що зазнали прямого фізичного та хімічного впливу внаслідок бойових дій. Створення інтегрованої системи управління геоекологічними даними має базуватися на принципах сервісів Copernicus та інфраструктури просторових даних INSPIRE, що забезпечить повну сумісність українських екологічних реєстрів із загальноєвропейськими стандартами.

Зрештою, трансформація системи управління довкіллям до 2030 року має супроводжуватися посиленням екологічної освіти та просвіти. Формування нової екологічної свідомості суспільства та бізнесу є фундаментальною умовою для переходу від моделі споживання до моделі сталого співіснування з довкіллям, що гарантуватиме екологічну безпеку та стійкість національної економіки в довгостроковій перспективі.

У контексті аналізу сучасних моделей функціонування екологічного туризму як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Основна увага приділяється вивченню механізмів створення стійкого туристичного продукту, який базується на принципах збереження природних екосистем та підтримки добробуту місцевих громад.

У межах дослідження розглядається вітчизняний досвід розбудови екомережі та інтеграції об'єктів природно-заповідного фонду (національних парків, заповідників) у систему рекреації. Водночас аналізується закордонна практика (досвід країн ЄС), де екотуризм виступає потужним інструментом регіонального розвитку. Особливий акцент зроблено на порівняльному аналізі стандартів сертифікації «зелених» послуг, системі маркування маршрутів та ролі

державно-приватного партнерства у залученні інвестицій для розвитку м'якої інфраструктури.

Для наочності матеріалу досліджується потенціал та специфіка розвитку екотуризму в умовах індустриально розвиненого регіону. Зокрема, Запорізька область розглядається як унікальний полігон для поєднання промислового та природного ландшафтів, де ключовим об'єктом екологічної рекреації є Національний заповідник «Хортиця», а також узбережжя Азовського моря та приазовські лимани.

Опис включає наступні аспекти:

- природно-ресурсний потенціал з аналізом заповідних територій області (наприклад, Приазовський національний природний парк), які є осередками біорізноманіття та приваблюють любителів орнітологічного туризму (birdwatching) та наукових експедицій;
- трансформація іміджу з означенням стратегій переходу регіону від суто індустриального профілю до «зеленого» туристичного напрямку через розвиток сільського туризму в районах області та створення екостежок у плавневих зонах Дніпра;
- проблематика та виклики з висвітленням сучасних загроз для екосистем регіону, пов'язаних із техногенним навантаженням та наслідками воєнних дій, що потребує специфічних підходів до екологічного менеджменту та відновлення туристичних локацій.

Завдяки наявному туристичному потенціалу до найбільш популярних видів туризму Запорізького регіону можемо віднести рекреаційний, культурнопізнавальний та індустриальний туризм [10]. Розвитку регіонального рекреаційного туризму, перш за все, сприяє його географічне положення. Південь області омивається водами Азовського моря, берегова лінія якого, в межах області, складає понад 300 км. В цілому рекреаційні території складають майже 15 % площі регіону. Всього на Азовському узбережжі та в акваторії Дніпра функціонує близько 500 оздоровчих закладів [11]. Сприятливий

клімат, бальнеологічні та пелоїдні лікувальні ресурси, Азовське море є дуже привабливими для туристів. Індустріальний вид туризму є досить унікальним і його може пропонувати лише декілька областей України. В Запорізькій області він розвивається завдяки наявності близько 280 промислових підприємств. Загалом, природно-заповідний фонд області налічує 349 об'єктів, з них державне значення мають 15 об'єктів, місцеве значення — 334 територій. Щодо історикокультурного потенціалу, то станом на 01.01.2021 р. під охороною держави на території регіону перебуває 8400 об'єктів, у тому числі пам'яток історії — 1700, пам'яток археології — 6563, пам'яток монументального мистецтва — 32, науки і техніки — 20, музеїв — 24 [24]. Найбільш перспективними напрямками розвитку регіональної туристичної галузі виокремлюються такі види туризму, як: гастрономічний, сільський (зелений), подієвий і екологічний. Традиція частування на свята поступово перейшла до проведення окремих гастрономічних заходів: «Пікнік на Райдузі», «Всеукраїнський фестиваль домашньої консервації в Запоріжжі», «Щедра осінь: Свято врожаю в Запоріжжі», гастрономічний тур «Вино та равлики» тощо. Подієвий туризм характеризується проведенням фестивалів різного спрямування: Всеукраїнський козацький фестиваль «Покрова на Хортиці», фестиваль «Покровський ярмарок», музичний фестиваль “Khortytsia Freedom”, фестиваль атмосферної музики “Zaporizhzhia Jazzy”, Міжнародний кінофестиваль “ZIFF”, фестиваль фарб або «Холі-фест» й ін. Упродовж передвоєнних років в області почав розвиватися сільський туризм, приваблюючи все більше туристів. У регіоні функціонує 37 садиб, які пропонують відвідувачам різноманітний відпочинок. Завдяки великій кількості об'єктів і територій природно-заповідного фонду в регіоні екологічний туризм підвищує свою привабливість. Походи на природоохоронних територіях, ходіння на байдарках, вивчення водної флори плавневої частини Хортиці, пішохідні екскурсії сприяють підвищенню екологічної культури населення і знайомству з природою рідного краю. Задля більшого просування екологічного туризму його почали активно поєднувати

зі спортивним і екстремальним туризмом (стрибки з парашутом, польоти на дельтаплані, роуп-джампінг тощо). На жаль, вторгнення РФ на територію України і віднесення Запорізької області до зони активних бойових дій, призупинило регіональний розвиток туризму. Та, після перемоги, туристична галузь розпочне своє відновлення і до визначеного переліку перспективних напрямків додасться ще й воєнний туризм — відвідання Музею зброї, об'єктів, які зазнали руйнувань, виставок і галерей, які представляють картини художників, присвячені воєнній тематиці та ін.

Екотуризм (зелений туризм) — один з видів відпочинку, який передбачає відвідування природних територій, незайманих людиною. Популярність цього напрямку в Україні зростає з року в рік. Особливо великим попитом користуються Карпати. Тут зосереджені безліч дивовижних рослин і незаймані людиною природні об'єкти.

Екотуризм — вид подорожі, який передбачає не тільки відпочинок в мальовничому куточку, а й спосіб здобуття душевної рівноваги, гармонії та балансу. Щоб побачити максимально широке розмаїття рослин Карпат, рекомендується виїжджати сюди навесні та влітку.

Зелений туризм в Карпатах надає туристам можливість милуватися первозданною красою природи під час росту й цвітіння деревних представників рослинного світу, які характерні тільки для цього регіону. Багато тутешніх рослин занесено до Червоної Книги та можуть повністю зникнути з лиця Землі. Тому можна сміливо говорити про те, що подібний відпочинок відрізняється екологічністю.

Крім того, екотуризмом можна займатися з метою всебічної освіти, виховання підростаючого покоління, оскільки він пробуджує у дітей усвідомлення унікальності та крихкості природи, вчить бережного ставлення до флори і фауни.

Розвиток екотуризму в Карпатському регіоні базується на принципі мінімального антропогенного впливу, що передбачає використання екологічно чистих видів транспорту, обмеження кількості відвідувачів на вразливих локаціях та обов'язкову утилізацію відходів за принципом “Zero Waste”. Це перетворює туризм із фактора

ризик у на інструмент збереження біорізноманіття, оскільки частина коштів від туристичних зборів спрямовується на фінансування природоохоронних заходів у межах національних природних парків та біосферних заповідників.

Важливою складовою сучасного екотуризму в Карпатах є етно-екологічний аспект. Поєднання природних багатств із автентичною культурою місцевих громад (традиційне полонинське господарство, народні промисли, автентична кухня) створює унікальний туристичний продукт. Це сприяє не лише збереженню культурної спадщини, а й стимулює економічний розвиток гірських територій, створюючи нові робочі місця та запобігаючи міграції сільського населення.

З огляду на стратегію розвитку України до 2030 року, екотуризм має стати фундаментом для формування екологічного каркасу рекреації. Це передбачає створення розгалуженої мережі маркованих екостежок, оглядових майданчиків та візит-центрів, які б забезпечували інформаційний супровід та безпеку туристів.

Сільський екотуризм у Карпатах представлено за наступними мальовничими місцями (табл. 2).

Таблиця 2 — Місця сільського екотуризму у Карпатах

№ з/п	Назва місця	Зміст
1	2	3
1	Синевир	Невелике село з досить цікавою давньою історією — яка починається з панування імперії Габсбургів у цих землях. Село знаходиться неподалік від відомого високогірного однойменного озера
2	Дземброня	Високогірне гуцульське селище вдалині від міської метушні — ідеальне місце для проведення відпустки всією сім'єю на природі. Звідси починаються туристичні маршрути на гору Піп Іван
3	Кваси	Мальовниче село в Закарпатській області відоме своїми мінеральними джерелами. Історичний центр ліжництва — родзинки гуцульської культури

Продовження таблиці 2

1	2	3
4	Волосянка	Волосянка — село в Сколівському районі Львівської області, розташоване в долині річок Славка та Ялинкувате серед гір Сколівських Бескидів
5	Тухля	Село у Львівській області, що лежить у вузькій долині річки Опір та з усіх боків оточене горами. Селище тісно пов'язане з життям та творчістю І. Франка
6	Криворівня	Старовинне гуцульське високогірне селище, що лежить у вигину річки Чорний Черемош в мальовничій долині біля підніжжя гір Варитин та хребту Ігрець
7	Гута	Невелике село, що розкинулося на схилах гірського масиву Горгани. Неподалік знаходиться найвища точка Горган — вершина Сивуля (1836 м)
8	Шешори	Мальовниче гуцульське село тягнеться на кілька кілометрів вздовж річки Пістиньки. Шешорські гори покриті лісами з бука, ялиці, граба та інших порід
9	Осмолода	Село розташоване в гірському масиві Горгани. Звідси починаються маршрути на хребти та вершини гір Ігровець, Сивуля, Попада, Грофа, Аршиця
10	Устеріки	Село в Верховинському районі Івано-Франківської області, що знаходиться в Покутсько-Буковинських Карпатах, на березі річок Чорний та Білий Черемош
11	Верховина	Верховина розташована на високому перевалі на висоті 1250 м. Завдяки цьому місто вважається одним з найбільш високогірних населених пунктів України
12	Ільці	Відпочинок в Ільцях підійде як цінувачам відпочинку на свіжому повітрі, так і тим, що ведуть активний спосіб життя — в селищі є три гірськолижні траси середньої складності

Джерело: розробка автора за [23]

Таким чином, Карпати можуть стати еталонним регіоном, де баланс між економічною вигодою та збереженням унікальних екосистем Полісся і високогір'я досягається через відповідальне та усвідомлене ставлення до природи.

В якості місця відпочинку можна вибрати національний парк або заповідник (Нацпарк Синевир, заповідник Горгани, Сколівські бескиди, Вижницький природний парк), поїздки в лісовий масив. Деякі вважають за краще насолоджуватися відпочинком в невеликих містах з мінеральними або термальними джерелами.

Головним місцем «паломництва» еко-мандрівників вважаються саме Карпатські гори. Тисячі гостей із усього світу прилітають, щоб насолодитися величними пейзажами. І не дарма.

«Зелений» туризм у Карпатах — перспективний напрямок для всіх, хто любить усамотнення, спокій природи.

Еко- або зелений туризм — це не просто вид відпочинку, а й своєрідна філософія. Суть його полягає в турах до найкрасивіших місць під час вегетації флори. Це дозволяє побачити саме широке розмаїття рослинного світу того чи іншого регіону. Естетичне споглядання вважається формою виховання. Багато людей влаштовують такі подорожі разом із дітьми, щоб прищепити їм відповідальне ставлення до навколишнього середовища.

Причини популярності, особливості розвитку пояснюються тим, що у цих місцях зосереджено безліч незайманих людиною природних об'єктів, атмосферних селищ, дивовижної рослинності. Кількість рідкісних тварин тут більша, ніж у будь-якому іншому місці. Розвитку напрямку сприяють інші фактори:

- численні мінеральні джерела;
- термальні води;
- велика кількість ягід, грибів, цілющих трав;
- заказники, закриті зони, парки;
- зосередження невисоких хребтів і особливий м'який клімат;
- традиційна гуцульська архітектура, яка використовує тільки еко-матеріали;

— близькість Європи.

Отже, розгляд регіону як єдиної екосистеми бізнесу та природи, конкретний механізм контролю якості та екологічності, дружні до природи шляхи сполучення методологічно підводять до кластерного підходу, екологічної сертифікації та м'якої інфраструктури. При цьому, на думку О. Горячої, «...кластерний підхід акцентує увагу на територіальній концентрації підприємств та ефекті агломерації. Мережевий підхід зосереджується на горизонтальних і вертикальних зв'язках між учасниками. Системний підхід розглядає екосистему як цілісну структуру, елементи якої перебувають у стані постійної взаємозалежності та розвитку» [12, с. 126].

Поєднання цих факторів створює унікальний рекреаційно-туристичний кластер, де екотуризм виступає не лише як комерційний продукт, а й як засіб збереження локальної ідентичності.

Надпопулярними серед мандрівників у Карпатах є наступні об'єкти етнічної культури (табл. 3).

Таблиця 3 — Об'єкти етнічної культури у Карпатах

№ з/п	Назва місця	Зміст
1	2	3
1	Палац Шенборнів	Урочище Берегве на околиці Чинадієво, що в 10 км від Мукачева. Видатна архітектурна споруда України. З цим романтичним палацом, як і з усяким замком, пов'язана сумна історія кохання одного з представників графської династії Шенборнів до своєї дружини
2	Замок Паланок	На західній околиці Мукачева, на вершині 68-метрового згаслого вулкану, гордо стоїть, оспівана легендами і легендарною бойовою славою середньовічна фортеця -замок Паланок — визначний історико-архітектурний, військово-фортифікаційний та історичний пам'ятник Закарпаття XIV–VIII ст.

Продовження таблиці 3

1	2	3
3	Термальний комплекс Косино	На території термального комплексу Косино наявні 5 термальних басейнів, 7-м різних саун та 4 джакузі. За своїм хімічним складом, термальна вода багата на залізо (масова концентрація 1,62), марганець, калій, кремній, натрій, фтор, цинк та інші мікроелементи, які комплексно впливають на весь організм людини. Також можна поніжитись у басейнах з ароматом шоколаду, вина, пива та фруктові наливки
4	Виноробня в м. Берегово	Виноробня є колоритним місце, де створюють вино. Це найстаріший винний підвал Закарпаття, що зберігся в первозданному вигляді, підвалу понад 400 років. Існує легенда, що з'явився він там завдяки туркам, які висікли його в товщі скелі вручну
5	Місто Ужгород	Це особливе місто, оскільки воно розкинулось на перехрестях українського, угорського та словацького кордонів. Ужгород із славетним історичним корінням — адже бере свій початок ще в IX сторіччі, дуже довго було у володінні угорської корони і величалось Унгваром. А візитками Ужгорода по праву вважаються Липова алея, найдовша в Європі, яка тягнеться вздовж річки Уж по обидва береги. Воістину європейське місто без метушні великих мегаполісів з дуже приємними і чуйними людьми

Джерело: розробка автора за [23]

Проте успішна реалізація цього потенціалу до 2030 року потребує розв'язання низки стратегічних завдань.

1. Інституціоналізація стандартів через впровадження системи добровільної екологічної сертифікації для садіб зеленого туризму (наприклад, знак «Зелена садиба»), що підтверджує використання енергоефективних технологій та органічних продуктів харчування.

2. Розвиток м'якої інфраструктури з облаштуванням тематичних екологічних стежок (орнітологічних, ботанічних, геологічних), які дозволяють розосередити потік туристів і зменшити навантаження на найбільш популярні локації.

3. Синергія з місцевими громадами на засадах інтеграції екотуризму з традиційним господарюванням (вівчарством, бджільництвом, сироварінням), що дозволяє туристам брати участь у виробничих процесах (агротуризм), поглиблюючи їхній зв'язок із природою.

Таким чином, трансформація Карпатського регіону в еталонну зону екотуризму дозволить сформувати нову модель господарювання, де екологічний капітал стає головним активом. Це не лише забезпечить сталий дохід сільському населенню, а й створить надійний бар'єр проти неконтрольованої вирубки лісів та хаотичної забудови гірських територій, зберігаючи природне багатство України для майбутніх поколінь.

Втім екологічний туризм у Карпатах має чіткі сезонні рамки. Починається час поїздок у кінці квітня, коли розквітають тисячі квітів у Долині Нарцисів. Кінець сезону припадає на пізню осінь. Тоді завершується збір фруктів, ягід, приготування чайних трав [19].

З роками екотуризм стає все більш популярним у світі, зокрема у Польщі. Його попередником у країні є Європейський центр органічного сільського господарства і туризму, який також є ініціатором поширення ідеї туризму на органічних фермах. Хоча термін «екотуризм» є відносно новим, ідея зелених подорожей практикується в Польщі вже багато років. У минулому екотуризм здебільшого базувався на організації гірських походів та лижних подорожей до місць, розташованих далеко від міського динамічного життя — близько до дикої природи та корінних мешканців. Сьогодні всі форми екотуризму, доступні в Польщі, завойовують все більше і більше прихильників. Це пов'язано з тим, що вони не тільки дозволяють відпочивати в спокійній обстановці, в оточенні природи, але й роблять реальний внесок у захист природного середовища нашої країни. Екотуризм, який все частіше просувають фермерські господарства, розташовані

в сільській місцевості та віддалених районах, в кінцевому підсумку є джерелом задоволення і користі для здоров'я. Недарма концепція екотуризму асоціюється з просуванням здорового способу життя, а також зі здоров'ям людей [40].

Основою розвитку екотуризму у Польщі є 23 національні парки загальною площею 314,5 тис. км². Особливою цінністю володіють території, розташовані в північно-східній частині країни («Зелені легені Польщі»), а також території Підкарпаття. Один з найбільш відвідуваних національних парків Польщі — Вігерський національний парк. У його межах розміщуються 42 природні водойми. Найбільше з них — озеро Вігри (2187 га).

Пріоритетними напрямками розвитку туризму у Польщі визнано культурний, діловий, активний, оздоровчий туризм, а також туризм у сільській місцевості. В туристичних стратегіях польських воєводств екотуризм вважається елементом сільського туризму, що знаходить відбитки в документі «Напрями розвитку туризму Малопольського воєводства» [4].

Під поняттям «туризм у сільській місцевості» розуміється «всі форми туризму в сільській місцевості, зокрема перебування у фермерських господарствах, фольклорні заходи, народні промисли, традиційний побут фермерських господарств, а також екотуризм, відвідування національних та ландшафтних парків та заповідників». Серед інструментів розвитку сільського туризму документ визначає такі:

- створення туристичного продукту «Агротуризм Малопольщі — знак якості»;
- вдосконалення системи ідентифікації та продажу агротуристичного продукту (електронна система реєстрації та бронювання);
- створення пропозицій агротуризму для дітей і молоді, сімей, людей з обмеженими можливостями;
- впровадження системи преміювання / винагороди для регіональних будівельних проєктів, характерних для малопольських територій, зокрема дерев'яних;

- використання аспекту багатокультурності Малопольщі, з метою збагачення та урізноманітнення пропозицій агротуризму.

«Стратегія розвитку туризму Вармінсько-Мазурського воєводства» [36] також зараховує екотуризм до сільського туризму та передбачає розвиток цього туристичного напрямку шляхом розробки велосипедних та пішохідних маршрутів, що з'єднують найбільш привабливі природні, ландшафтні та культурні місця регіону; модернізації інформаційних та освітніх інструментів, які підвищують привабливість туристичного продукту (наприклад екотуристичні ігри, мобільні додатки), створення тематичних туристичних пакетів з урахуванням різних вікових груп; створення проєктів географічних карт у формі емоційної картографії. Реалізація екотуристичних проєктів здійснюється переважно на місцевому рівні у співпраці із громадськими організаціями. Наприклад, проєкт «Екотуризм Малопольщі — сталий розвиток регіонального туризму» [5] впроваджується спільно маршалковським урядом Малопольського воєводства і грантовою організацією «Фонд партнерства». В рамках проєкту створені програми екоподорожей — путівники для піших чи велосипедних маршрутів. Пакети подорожей розроблені для Західної Малопольщі, Сондецького регіону, Підгалля, околиць Кракова і Тарнова.

Інший проєкт маршалковського уряду і «Фонду партнерства» — «Велосипедна Малопольща» (“Rowerowa Małopolska”) — мобільний додаток, розроблений спеціально для планування туристичних вело маршрутів [8].

Перевагою додатка є те, що в його карту інтегровані маршрути, такі як VeloMałopolska та Greenways [3], чого не містить Google Maps [1]. Ще один подібний додаток був створений для маршрутів GreenVelo [2], що охоплює п'ять воєводств східної Польщі. Також відомим польським веломаршрутом є Підляський шлях лелек. Популярним напрямом зеленого туризму в Польщі є сільський туризм, що дозволяє відвідувачам познайомитися із місцевою культурою,

кухнею, а також долучитися до сільської праці. Таку форму туризму пропонує, наприклад, Товариство Низького Бескиду, яке формують дев'ять сільських господарств, ініціатива «Місця з душею, тематичні місцевості Вармії та Мазур», що охоплює шість сіл. На сайті Європейського центру екологічного фермерства і туризму в Польщі зібрана інформація про агротуристичні господарства, які пропонують відпочинок на природі [35].

Для Польщі, як і для України, найбільш прикметними рисами розвитку сільського туризму та його регіональної нерівномірності є:

- глибока диференціація природно-географічних умов та економічна нерівномірність розвитку областей, міст і сільських районів;
- історичне минуле конкретних територій;
- традиції відпочинку, що склалися протягом останніх десятиріч та ін.

Як специфічна форма діяльності у Польщі сільський туризм отримав назву «господарська гостинність». У Польщі селяни, які бажають розпочати діяльність у сфері сільського туризму та ті, що вже надають такі послуги відпочивальникам на базі своїх господарств, мають підтримку в тому, що на них не поширюється закон, що регулює господарську (підприємницьку) діяльність та визначення понять підприємця та підприємства [7].

Тобто вони мають право вести повноцінне господарювання, але при цьому не бути обтяженими зобов'язаннями, які покладаються законодавством на решту підприємців.

Таким чином, конкретне визначення у законодавстві Польщі понять «агротуристичні послуги», «селянин (господар)», «сільське (селянське) господарство» чітко відмежовує діяльність у сфері сільського туризму від інших видів туристичних послуг, які надаються у сільській місцевості і які законодавством віднесені до сфери підприємницької діяльності. Як це було зазначено вище, діяльність у сфері сільського туризму не належить до підприємницької діяльності [37]. Тому грошові винагороди за такі послуги

не підлягають обкладанню податком на додану вартість. Законодавство також передбачає за певних умов звільнення отриманих доходів і від податку на доходи фізичних осіб. Звільнення від оподаткування доходів, які отримані від здачі кімнат, передбачається за таких умов:

- житловий будинок, у якому здаються кімнати належить до сільського господарства;
- житлові кімнати здаються відпочивальним, тобто не сезонним робочим, або іншим особам на тривалий термін;
- кімнати, які здаються, знаходяться у житловому будинку, а не в іншій спеціально пристосованій будівлі;
- житловий будинок знаходиться на сільській території;
- число кімнат, які здаються не перевищує п'яти.

Окрім податкових пільг, польська модель стимулювання агротуризму передбачає спрощену систему санітарно-гігієнічних вимог та стандартів безпеки для таких господарств, що значно знижує вхідний бар'єр для сільського населення. Такий підхід базується на принципі «допоміжної діяльності», де агротуризм не замінює сільськогосподарське виробництво, а лише доповнює його, забезпечуючи сталий розвиток сільських територій та диверсифікацію доходів фермерів.

Для України адаптація польського досвіду є надзвичайно актуальною в контексті розробки національного законодавства про сільський та сільський зелений туризм. Чітке розмежування агротуристичних послуг і класичного готельного бізнесу дозволить:

- вивести з «тіні» значну частину господарів, які надають послуги з розміщення у сільській місцевості;
- створити сприятливий клімат для самозайнятості сільського населення, що є критично важливим для соціально-економічного відновлення територій;
- зберегти автентичність та культурну спадщину українського села через стимулювання реконструкції традиційних садиб замість будівництва нових комерційних об'єктів.

Таким чином, впровадження аналогічних критеріїв (обмеження кількості кімнат, прив'язка до житлового будинку та наявність статусу особистого селянського господарства) у вітчизняне правове поле може стати потужним інструментом підтримки сільських громад та інтеграції українського турпродукту до європейського рекреаційного простору.

Говорячи про аналіз структури та динаміки розвитку регіонального екологічного туризму в Україні, акцентуємо увагу на тому, що «...економічні чинники визначають фінансово-інвестиційні можливості, інфра структурну готовність і зайнятість населення, що є базовою передумовою для розвитку туризму на регіональному рівні» [34].

Так, Запорізька область відома своїм багатим історично-культурним минулим, сприятливими природно-кліматичними умовами, потужно розвинене сільське господарство створює умови для розвитку зеленого туризму в регіоні, влада надає підтримку громадським організаціям, однак ще не існує досконалої нормативно-правової бази щодо інструментів діяльності в сегменті сільського зеленого туризму, а також податкова політика та з питань розвитку зелених садиб у регіоні, що обумовлює малу кількість офіційно реєстрованих приватних і сільських садиб, також проблемою є низький рівень обізнаності серед господарів садиб і невідповідність міжнародним стандартам (табл. 4).

У цілому Україна має багату культурно-історичну спадщину, значний природно-ландшафтний потенціал, високий рівень освіченості серед населення завдяки цим факторам відкриваються перспективи для розвитку всіх видів туризму, але слід зауважити, що цього замало для становлення країни як туристичного бренду, стають на заваді: низька якість туристичних послуг і незадовільний стан транспортної і туристичної інфраструктури, низький вклад держави в фінансування туризму і недосконала нормативно-правова база (табл. 5).

Таблиця 4 — SWOT-аналіз екологічного туризму Запорізької області

S (strengths) — сильні сторони	W (weaknesses) — слабкі сторони
1. Сприятливі природно-кліматичні умови. 2. Розвинута транспортна інфраструктура. 3. Значна кількість історико-культурних пам'яток. 4. Потужно розвинуте сільськогосподарське виробництво. 5. Прийнятна ціна на проживання та харчування. 6. Харчування з екологічно чистих продуктів. 7. Розвиток кооперативів і кластерів. 8. Підтримка з боку влади громадських організацій. 9. Розвиток інвестиційних проектів підтримки сільгоспвиробників. 10. Існування багатонаціональних громад в області.	1. Мала кількість приватних садиб, відсутність сільських садиб, зареєстрованих офіційно. 2. Необізнаність господарів, фермерів та невеликих підсобних господарств у перевагах введення сільського зеленого виду туризму в себе у господарстві та налаштування всіх відповідних умов.
O (opportunities) — можливості	T (threats) — загрози
1. Збільшення доходів та зайнятості сільського населення. 2. Покращення умов життя в сільських поселеннях. 3. Зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги. 4. Покращення бізнес-клімату в області, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. 5. Формування позитивного іміджу в області України та світі. 6. Покращення інфраструктури сіл. 7. Збереження і покращення історико-культурних пам'яток.	1. Політична нестабільність. 2. Нестабільність курсу національної валюти. 3. Зростання цін на енергоносії. 4. Недосконала кредитна система для розвитку малого і середнього бізнесу, а саме в сегменті сільського зеленого туризму. 5. Безробіття в країні, що підвищує рівень злочинності і тим самим знижує

Продовження таблиці 4

8. Зростання світового попиту на українську продукцію агропромислового комплексу шляхом використання послуг сільського зеленого туризму. 9. Доступність сучасних інформаційних технологій у розвиток СЗТ в області. 10. Формування національного патріотизму через популяризацію відвідування об'єктів давньої історії України та державотворення.	туристичну привабливість територій. 6. Недосконала нормативно-правова база щодо інструментів діяльності в сегменті сільського зеленого туризму.
---	---

Джерело: розробка автора

Таблиця 5 — SWOT-аналіз туристичної галузі України

Strength — сильні сторони (внутрішні)	Weakness — слабкі сторони (внутрішні)
1. Давня унікальна історична і культурна спадщина. 2. Сім чудес України, які можна порівняти зі світовими. 3. Сприятливе геополітичне положення України. 4. Високий транспортний потенціал. 5. Високий рівень освіти населення. 6. Можливості для розвитку всіх видів туризму. 7. Збільшення конкуренції туристичних операторів.	1. Низька якість туристичних послуг. 2. Застаріла туристична інфраструктура, яка не відповідає європейським стандартам якості. 3. Незадовільний стан транспортної інфраструктури країни, низька якість послуг з перевезення. 4. Державне фінансування туризму. 5. Відсутність загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму та курортів. 6. Недосконалість нормативно-правової бази. 7. Відсутність сформованого цілісного бренда України.
Opportunity — можливості (зовнішні)	Threats — загрози (зовнішні)
1. Популяризація країни в інших регіонах і континентах. 2. Розвиток внутрішнього туризму. 3. Розвиток людських ресурсів.	1. Нестабільна політична ситуація. 2. Фінансово-економічна криза. 3. Розвиток туризму в близько розташованих країнах.

Продовження таблиці 5

4. Впровадження конкурентоспроможного національного туристичного продукту. 5. Удосконалення державної політики. 6. Впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу. 7. Інвестиційні механізми розвитку туристичної інфраструктури.	4. Техногенні катастрофи — зношеність інфраструктури та комунікацій. 5. Демографічна катастрофа. 6. Збільшення ціни на туристичні послуги, зменшення попиту.
---	--

Джерело: розробка автора

Однак «...проблематика та виклики, з якими стикаються суб'єкти малого підприємництва: чинне податкове законодавство України характеризується високим рівнем складності, динамічними змінами та значним обсягом нормативно-правових актів, адже це створює суттєві перешкоди для малих підприємств, призводить до інформаційного хаосу та ускладнює однозначне трактування облікових питань; невідповідність облікових та податкових систем реаліям малого бізнесу, незважаючи на існування спрощених систем, виявлено їхню недостатню адаптованість до специфіки та масштабів діяльності малих підприємств; складність ведення та зберігання первинної документації, бо навіть для спрощеної системи оподаткування, ведення детальної первинної документації є значним адміністративним тягарем для підприємств з обмеженим штатом; обмеженість гнучкості спрощених систем інколи не враховують всіх нюансів окремих видів діяльності, наприклад, специфіку посередницьких послуг туристичних агентств, де дохід визначається як винагорода. Це може призводити до невиправданої податкової оптимізації або зайвих переплат; нечіткість формулювань у деяких нормативних актах може призводити до різночитань та створювати додаткові ризики для малих підприємств, та інші» [6, с. 230].

Польща, як і Україна, багата на унікальну культурно-історичну спадщину і екологічний потенціал, туристична інфраструктура Польщі є якісною, країна безпечна для туриста, наявний розвинений внутрішній туризм, однак держава недооцінює роль туризму в країні і не створює належну законодавчу та нормативно-правову базу. Серед населення спостерігаються тенденції до відвідування інших країн.

Водночас висока конкуренція на європейському ринку праці та послуг стимулює польський турбізнес до постійного пошуку інноваційних форм залучення клієнтів. Така ситуація вимагає від польського уряду перегляду пріоритетів і переходу до агресивнішої політики просування національного турпродукту, щоб конвертувати наявний екологічний потенціал у сталий потік іноземних інвестицій та зупинити відтік внутрішнього споживача

Порівнюючи стан туристичної галузі України і Польщі можна визначити такі подібності:

- багата культурно-історична спадщина;
- сприятливе геополітичне положення;
- природний ландшафт;
- неналежне забезпечення туристичної галузі держав, зокрема недосконала законодавча та нормативно-правова база.

Відмінності:

- стан туристичної інфраструктури;
- безпечність подорожей;
- рівень розвитку внутрішнього туризму.

У таблиці 6 наведено аналіз туристичної галузі Польщі (табл. 6).

Супроводжувальні коментарі до матеріалу таблиці 6 можна подати у наступній інтерпретації.

По-перше, рівень інвестиційної привабливості: Польща демонструє значно вищий обсяг залучених прямих іноземних інвестицій у готельний та рекреаційний сектори завдяки прозорим механізмам державно-приватного партнерства.

Таблиця 6 — SWOT-аналіз туристичної галузі Польщі

Strength — сильні сторони (внутрішні)	Weakness — слабкі сторони (внутрішні)
1. Інституційне забезпечення в сфері туризму. 2. Високий стандарт інфраструктури (загальної і туристичної). 3. Історичні місця та споруди (замки, фортеці, церкви). 4. Багатий природний та культурний ландшафт. 5. Інвестиційна привабливість Польщі. 6. Безпека та чистота. 7. Розвинений внутрішній туризм.	1. Недооцінка ролі туризму в економіці країни. 2. Високий рівень цін, несприятливе співвідношення «ціна-якість». 3. Недосконала законодавча та нормативно-правова база щодо розвитку курортів, курортних територій і курортно-туристичних регіонів. 4. Соціально-економічні проблеми розвитку курортно-туристичних регіонів.
Opportunity — можливості (зовнішні)	Threats — загрози (зовнішні)
1. Популяризація польської культури, історичної спадщини, природних багатств на закордонних ринках. 2. Вступ до ЄС, зняв обмеження в подорожах. 3. Привабливість медичного туризму Польщі. 4. Висока безпека подорожей. 5. Поява нових ринків-постачальників туристів (розширення зони Євросоюзу). 6. Тенденція до короткотривалих та екскурсійних подорожей.	1. Розвиток туризму в інших країнах світу (більшість поляків уже давно можуть дозволити собі трансконтинентальні мандрівки й екзотичні розваги). 2. Зростання мобільності для виїзду за кордон. 3. Зростання конкуренції між туристичними регіонами / країнами. 4. Економічні кризи. 7. Неузгодженість дій міжнародних інституцій розвитку транскордонного співробітництва, які мають складну структуру.

Джерело: розробка автора

По-друге, інтеграція в європейський цифровий простір: високий рівень цифровізації послуг у Польщі (єдині квиткові системи, мобільні додатки для туристів, інтерактивні карти) контрастує з фрагментарною інформатизацією галузі в Україні.

По-третє, маркетингова стратегія просування бренду: Польща має чітко сформовану та стабільно фінансовану стратегію національного маркетингу (“Polska. Come and find your story”), тоді як просування туристичного бренду України часто має ситуативний характер.

По-четверте, доступність фінансових інструментів: наявність у Польщі цільових грантових програм ЄС для підтримки малого бізнесу в туризмі (агрооселі, локальні музеї), що дозволяє постійно оновлювати матеріально-технічну базу.

Резюмуючи порівняльну характеристику, слід зазначити, що основна відмінність полягає не у відсутності ресурсного потенціалу України, а в ефективності його менеджменту. У той час як Польща успішно трансформувала свою туристичну галузь у високоприбутковий сектор економіки через адаптацію до стандартів ЄС та децентралізацію управління, Україна перебуває на етапі подолання структурних криз, посилених безпековими ризиками.

Для наочності основних розбіжностей у підходах до управління галуззю, доцільно розглянути наступну таблицю (табл. 7).

Таблиця 7 — Порівняльна характеристика інституційно-правових та економічних підходів до розвитку туризму в Україні та Польщі

Параметр порівняння	Україна	Польща
Податкове навантаження	Високе для малих форм бізнесу; відсутність чітких пільг для агротуризму.	Широка система преференцій та звільнення від ПДВ для сільських господарів (до 5 кімнат).
Роль громад	Обмежений вплив на розвиток локальних дестинацій.	Громади (гміни) є головними ініціаторами та бенефіціарами туристичного розвитку.
Сертифікація	Часто має формальний характер; складні процедури категоризації.	Добровільна, але престижна система еко-маркування та галузевих стандартів.

Джерело: розробка автора

Для подолання соціо-еколого-економічних суперечностей, зазначених на рисунку 1 (вище), Україна має здійснити перехід до моделі зростання, що базується на принципах декаплінгу. У сучасній науковій літературі цей термін позначає розрив кореляційного зв'язку між показниками економічного добробуту та рівнем антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Впровадження стратегії декаплінгу дозволяє вирішити фундаментальну дилему сталого розвитку: як забезпечити зростання ВВП та подолання бідності, не спричиняючи при цьому незворотної деградації екосистем.

Типологія декаплінгу в межах екологізації економіки зводиться до наступних положень.

1. Відносний декаплінг (Relative Decoupling): стан, при якому темпи зростання економіки випереджають темпи зростання екологічного тиску. В цьому випадку на кожну одиницю виробленої вартості припадає менше витрачених ресурсів або викидів, проте загальне навантаження на довкілля все ще зростає.

2. Абсолютний декаплінг (Absolute Decoupling): ідеальний сценарій, за якого показник економічного розвитку зростає, тоді як показник негативного впливу на довкілля стабільно знижується. Саме цей тип розриву є цільовим орієнтиром для України в межах імплементації «Екостратегії-2030».

Інструменти досягнення ефекту декаплінгу в національній економіці мають включати наступні позиції.

Для практичної реалізації розриву між ВВП та екологічною шкодою доцільно використовувати наступні економічні важелі:

- екологічне оподаткування та рентні платежі мають відбуватися через трансформацію податкової системи за принципом «забруднювач платить», де кошти спрямовуються не в загальний бюджет, а в цільові фонди декарбонізації та екологічної модернізації;
- стимулювання ресурсоефективного виробництва передбачає надання податкових пільг та пільгового кредитування

- для підприємств, що впроваджують Найкращі доступні технології (НДТ/ВАТ), які забезпечують енергозбереження та мінімізацію відходів;
- розвиток ринку екосистемних послуг залежить від перетворення природних активів на джерело сталого доходу для громад через екотуризм та вуглецеве фермерство, що дозволяє капіталізувати збережений природний ландшафт. Зауважимо, «...у межах реформи децентралізації територіальні громади отримали більше повноважень щодо розроблення стратегій розвитку туризму та підтримки місцевих ініціатив» [12, с. 128].

Отже, досягнення показників абсолютного декаплінгу є не лише екологічним пріоритетом, а й запорукою економічної безпеки України. Це забезпечить вихід вітчизняної продукції на ринки ЄС (з урахуванням вимог СВАМ) та дозволить побудувати стійку економіку, здатну до самовідновлення без виснаження природного капіталу майбутніх поколінь.

Наведемо математичний апарат оцінки ефекту декаплінгу.

Для кількісного визначення ступеня розриву між економічним зростанням та екологічним тиском використовується індексний метод ОЕСР. Основний показник — фактор декаплінгу (DF), який відображає зміну інтенсивності екологічного навантаження на одиницю створеного економічного продукту за певний період.

Формула для розрахунку (за методикою ОЕСР) наведена нижче.

Для наукової точності можна згадати, що фактор декаплінгу (DF) розраховується як:

$$DF = 1 - \frac{(EP_t / Econ_t)}{(EP_0 / Econ_0)}, \quad (1)$$

де EP — екологічний показник (наприклад, викиди забруднюючих речовин);

$Econ$ — економічний показник (ВВП);

якщо $DF > 0$, це свідчить про наявність ефекту декаплінгу,

де EP_t та EP_0 — показники екологічного тиску (наприклад, обсяг викидів CO_2 , скиди стічних вод або обсяг утворених відходів) у поточному (t) та базовому (0) періодах відповідно;

$Econ_t$ та $Econ_0$ — показники економічного добробуту (найчастіше реальний ВВП або обсяг валової доданої вартості) у поточному та базовому періодах.

Інтерпретація результатів розрахунку має наступний вигляд.

1. $DF < 0$: декаплінг відсутній. Екологічний тиск зростає швидше, ніж економіка. Це свідчить про екстенсивний, екологічно деструктивний тип розвитку.

2. $0 < DF < 1$: наявність відносного декаплінгу. Економіка зростає швидше за обсяги забруднення. Це свідчить про підвищення ресурсоефективності, проте загальне навантаження на екосистеми все ще збільшується.

3. $DF \geq 1$: досягнення абсолютного декаплінгу. У цьому випадку чисельник дроби прямує до нуля або стає від'ємним (якщо EP знижується в абсолютних цифрах). Це означає, що економічне зростання супроводжується реальним оздоровленням довкілля.

Коефіцієнт еластичності декаплінгу (ε).

Для більш точного аналізу динамічних змін доцільно використовувати коефіцієнт еластичності, який показує, на скільки відсотків змінюється екологічний тиск при зміні економічного показника на 1 %:

$$\varepsilon = \frac{\%EP}{\%Econ}. \quad (2)$$

Якщо $\varepsilon > 1$ — зв'язок посилюється (негативний сценарій).

Якщо $0 < \varepsilon < 1$ — відносний декаплінг.

Якщо $\varepsilon < 0$ — абсолютний декаплінг (обсяги забруднення падають при зростанні ВВП).

Використання цих формул дозволяє верифікувати дані, наведені у розділі про викиди парникових газів. Зокрема, зростання ВВП

на фоні впровадження енергоефективних технологій у післявоєнний період має продемонструвати значення $DF > 0,5$, що відповідатиме європейським цілям кліматичної нейтральності та підтвердить перехід України до інтенсивної моделі сталого розвитку.

Для надання дослідній роботі практичного аналітичного підґрунтя, проведемо розрахунок фактора декаплінгу для України, спираючись на наведені нами дані за період 2020–2021 років. Це дозволить верифікувати теоретичні положення конкретними цифрами та зробити висновок про реальний вектор розвитку галузі.

Практична верифікація показника декаплінгу в Україні (2020–2021 рр.).

Для розрахунку використаємо дані про викиди парникових газів (EP) та динаміку ВВП ($Econ$) як основного економічного показника.

Вихідні дані:

- екологічний показник (EP): у 2021 році викиди склали 341,5 млн т, що на 7,5 % більше відносно 2020 року ($EP_{2021} = 1,075 \times EP_{2020}$);
- економічний показник ($Econ$): згідно з даними Держстату, реальний ВВП України у 2021 році зріс на 3,4 % порівняно з 2020 роком ($Econ_{2021} = 1,034 \times Econ_{2020}$).

Розрахунок коефіцієнта еластичності (ϵ):

$$\epsilon = \frac{\%EP}{\%Econ} = \frac{7,5\%}{3,4\%} \approx 2,21.$$

Розрахунок фактора декаплінгу за формулою ОЕСР (DF):

$$DF = 1 - \frac{(EP_t / Econ_{2021})}{(EP_0 / Econ_{2020})}.$$

Підставляємо відносні значення:

$$DF = 1 - \frac{1,075 / 1,034}{(1/1)} = 1 - 1,039 = -0,039.$$

Наукова інтерпретація результатів:

Отримане від'ємне значення фактора декаплінгу ($DF = -0,039$) та високий коефіцієнт еластичності ($\epsilon = 2,21$) свідчать про наступне:

1. Відсутність декаплінгу: у досліджуваний період (2020–2021 рр.) в Україні спостерігався ефект «рекоплінгу» (recoupling) — ситуація, коли екологічний тиск зростав швидше, ніж економіка. На кожен 1 % зростання ВВП припадало 2,21 % зростання викидів парникових газів.

2. Причини явища: Така динаміка пояснюється пост-ковідним відновленням економіки, яке відбувалося переважно за рахунок енергоємних галузей промисловості без відповідного технологічного оновлення. Це підтверджує вашу тезу про «незбалансовану експлуатацію природних ресурсів та низьку пріоритетність питань захисту довкілля».

3. Порівняння з цілями 2030: для досягнення цілей сталого розвитку та вимог «Європейського зеленого курсу», Україна має змінити цей показник на позитивний ($DF > 0$). Це потребує переходу до абсолютного декаплінгу, де темпи модернізації дозволять знижувати викиди навіть при зростанні промислового виробництва.

Висновок для верифікації:

Даний розрахунок математично доводить, що попередня модель економічного розвитку України була екологічно неефективною. Це обґрунтовує необхідність термінового впровадження «Екостратегії-2030» [16], яка через механізми енергоефективності та декарбонізації має перевести національну економіку в зону позитивного декаплінгу.

Отже, прогнозний сценарій розвитку подій демонструє перехід України до моделі сталого зростання, показавши цільові орієнтири «Екостратегії-2030» [16].

Пропонуємо прогнозний сценарій досягнення абсолютного декаплінгу до 2030 року.

Для моделювання цільового стану економіки України у 2030 році (відносно базисного 2021 року) приймемо за основу орієнтири,

закладені в «Оновленому Національно-визначеному внеску України до Паризької угоди» (НВВ2) та засади Європейського зеленого курсу.

1. Прогнозні параметри (сценарій сталого розвитку):
 - цільовий показник екологічного тиску (EP_{2030}): Україна зобов'язалася скоротити викиди парникових газів до 35 % від рівня 1990 року. Це передбачає зниження викидів з 341,5 млн т (2021 р.) до приблизно 300 млн т до 2030 року ($\Delta EP \approx 0,12$ %);
 - прогноз економічного зростання ($Econ_{2030}$): з урахуванням післявоєнного відновлення та середньорічного темпу росту ВВП на рівні 4–5 %, очікуваний кумулятивний приріст економіки до 2030 року має становити близько 40 % ($Econ_{2030} \approx 1,4 \times Econ_{2021}$).
2. Розрахунок прогнозного коефіцієнта еластичності:

$$\varepsilon = \frac{0,12 \%}{40 \%} - 0,3.$$

3. Розрахунок прогнозного фактора декаплінгу (DF_{2030}):

$$DF = 1 - \frac{(0,88 \times EP_{2021} / 1,40 \times Econ_{2021})}{(EP_{2021} / Econ_{2021})} - 1 - \frac{0,88}{1,40} - 0,63 = 0,37.$$

Науково-стратегічний висновок зводиться до наступної інтерпретації.

Прогнозні розрахунки демонструють кардинальну зміну вектора розвитку:

- перехід до абсолютного декаплінгу: Значення $DF_{2030} \approx 0,37$ свідчить про успішний розрив зв'язку між економічним ростом та забрудненням. Вперше в історії незалежної України зростання добробуту (40 %) супроводжуватиметься не деградацією, а оздоровленням довкілля (0,12 % викидів);
- зміна характеру еластичності: Від'ємний коефіцієнт еластичності ($\varepsilon = -0,3$) підтверджує зміну технологічного

устрою. Кожен відсоток зростання ВВП буде «чистішим», що відповідає стандартам ЄС.

Механізми досягнення прогнозу вбачаються у наступному.

Для реалізації цього сценарію критично важливим є не просто механічне скорочення виробництва, а структурна перебудова, зокрема:

- 1) заміщення вугільної генерації на ВДЕ (вітер, сонце) та атомну енергетику;
- 2) глибока термомодернізація промисловості та ЖКГ, що знизить енергоємність ВВП;
- 3) екологізація експорту: адаптація до вимог ЄВАС, що зробить українську продукцію конкурентною на європейському ринку.

Таким чином, досягнення цільових значень фактора декаплінгу до 2030 року стане індикатором успішності трансформації України з сировинної моделі в сучасну високотехнологічну та екологічно безпечну державу, а цей прогнозний розрахунок надає прогностично-аналітичний зміст цільового показника.

Зауважимо також, що «...основними драйверами розвитку є активна участь громад, підтримка регіональних програм, розширення маркетингової присутності та впровадження цифрових технологій» [28, с. 294].

У порівнянні з іншими країнами, інноваційна діяльність туристичних підприємств України відповідає тільки початковому етапу розвитку туризму. Це зумовлено не лише дефіцитом фінансових ресурсів та обмеженим доступом до пільгового кредитування, а й відсутністю дієвої державної стратегії стимулювання цифровізації галузі. Як наслідок, більшість вітчизняних операторів обмежуються впровадженням базових сервісів онлайн-бронювання, ігноруючи потенціал технологій штучного інтелекту, віртуальної реальності та систем управління клієнтським досвідом (CRM), які є стандартом на європейському ринку.

Також спостерігається низький рівень впровадження «зелених» технологій та енергоефективних рішень у діяльність готельних

і рекреаційних комплексів. Подолання цього розриву потребує переходу до інноваційної моделі управління, що базується на впровадженні екологічних маркувань, цифровізації моніторингу природних ресурсів та створенні унікальних інтерактивних екомаршрутів, що відповідають запитам сучасного відповідального туриста.

У порівнянні з міжнародним досвідом, у той час, як провідні країни світу активно інтегрують концепцію “Smart Destination” (розумна дестинація), український турбізнес лише починає освоювати інструменти системного інтернет-маркетингу та автоматизації бізнес-процесів. Така технологічна відсталість знижує конкурентоспроможність національного продукту, вимагаючи негайного перегляду підходів до підготовки кадрів та залучення інноваційних інвестицій у галузь.

Однак така ситуація водночас відкриває «вікно можливостей» для стрибкоподібного розвитку. Шляхом запозичення передових світових практик та їх адаптації до національних особливостей, Україна має шанси на швидку модернізацію туристичної інфраструктури, інтегруючи інновації безпосередньо в процеси післявоєнного відновлення та екологізації економіки.

На сьогодні поширення набули такі цифрові технології [22]:

- цифровий маркетинг та соціальні медіа. Туристичний бізнес в Україні запровадив стратегії цифрового маркетингу та охопив такі соціальні медіа-платформи, як Instagram, Facebook і Twitter для просування своїх пропозицій. Набув популярності маркетинг впливових осіб, завдяки якому українські інфлюенсери демонструють туристичні принади країни світовій аудиторії;
- платформи та агрегатори онлайн-бронювання. Поява платформ та агрегаторів онлайн-бронювання полегшила мандрівникам пошук, планування та бронювання подорожей до України. Ці платформи пропонують зручний користувацький досвід, а відгуки, рейтинги та рекомендації допомагають туристам приймати обґрунтовані рішення;

- віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR). Деякі туристичні об'єкти та музеї в Україні почали використовувати технології віртуальної та доповненої реальності, щоб забезпечити відвідувачам ефект занурення. Ці технології пропонують інтерактивні та захоплюючі способи вивчення історії та культури країни, покращуючи загальний досвід відвідувачів;
- мобільні додатки. Численні мобільні додатки були розроблені, щоб допомогти туристам орієнтуватися в містах України, знаходити визначні пам'ятки та отримувати доступ до розкладу громадського транспорту. Ці додатки часто містять офлайн-карти, аудіогіди та важливу туристичну інформацію;
- ініціативи «розумного міста». Кілька міст України, зокрема Київ та Львів, впровадили ініціативи «розумного міста», щоб покращити загальний досвід подорожей. Ці проекти включають громадські точки доступу до Wi-Fi, системи електронного квитка для громадського транспорту та розумне вуличне освітлення.

У період післявоєнного відновлення туристичний сектор України має зосередитися на відновленні інфраструктури, просуванні сталих практик та використанні цифрового розвитку для створення стійкої сучасної галузі. Нижче наведені рекомендації щодо ключових напрямків розвитку туризму в Україні.

Для реалізації цих планів слід співпрацювати з міжнародними партнерами для забезпечення фінансування та експертизи цих проєктів. Для цього необхідно дотримуватися наступних напрямів туристичного розвитку [27].

Сталий туризм. Програми розвитку туризму із використанням цифрових технологій на засадах сталих та екологічних практик у туристичній галузі. Важливо розробляти і впроваджувати політику, яка підтримує використання інструментарію з віртуальної реальності, що дозволяє туристам відвідувати віддалені місця та подорожувати в найвіддаленіші кутки світу.

Цифрова трансформація. Країні необхідно продовжувати інвестувати в цифрові технології для покращення туристичного досвіду та оптимізації галузевих процесів. Слід розробляти та просувати мобільні додатки, платформи онлайн-бронювання, щоб задовольнити потреби технічно підкованих мандрівників. Компаніям у сфері туризму варто співпрацювати з технологічними компаніями та стартапами для сприяння інноваціям у туристичному секторі.

Розвиток нішевого туризму. В період післявоєнного відновлення доцільно розвивати нішевий туризм. Підприємцям потрібно визначати та просувати нішеві туристичні ринки, які можуть допомогти відрізнити Україну від інших дестинацій. Для реалізації такої ідеї, потрібно розробити цільові маркетингові кампанії та спеціалізовані туристичні пакети для залучення цих нішевих ринків.

Розбудова потенціалу та навчання. Державі потрібно інвестувати в розбудову потенціалу та навчальні програми для професіоналів у сфері туризму, зосереджуючись на цифровій грамотності, обслуговуванні клієнтів та сталих практиках. Співпрацювати з навчальними закладами та галузевими організаціями для розробки відповідних навчальних планів і програм сертифікації.

Партнерство та співпраця. Туристичному бізнесу доцільно зміцнювати партнерства з регіональними та міжнародними організаціями для обміну найкращими практиками, доступу до ресурсів та сприянні співпраці у розвитку туризму. Для цього потрібно взаємодіяти з приватними та державними зацікавленими сторонами для створення згуртованої та сприятливої екосистеми для зростання галузі.

Маркетинг та брендинг. Компаніям у сфері туризму доцільно розробити комплексну маркетингову стратегію для ребрендингу іміджу України як безпечної, сучасної та сталої дестинації.

Інновації — потужний рушій розвитку туристичної індустрії, тому для вдосконалення і підвищення конкурентоспроможності необхідно переймати й впроваджувати технології і досвід інших держав.

Таким чином, екологічний туризм в контексті сталого розвитку (sustainable ecotourism) передбачає не тільки раціональне використання та відтворення екологічних ресурсів, а також збереження етнокультурного середовища. Разом з тим необхідним є створення екотуристичної інфраструктури, спрямованої, насамперед, на збереження природного середовища, а не на задоволення вимог комфортабельного відпочинку на природі. Тобто рекреаційна функція екотуристичної інфраструктури має підпорядковуватися природоохоронній.

Дослідження екологічного туризму в Україні та в окремих її регіонах призвело до формування наступних висновків.

1. Виявлено сутність категорії «екологічний туризм» як інтегруючого напрямку рекреаційної діяльності, спрямованого на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами; досліджено теоретичні питання, законодавчі та нормативні акти щодо врегулювання діяльності, пов'язаної з екологічним туризмом.

2. Дослідження з огляду сучасного стану екологічного туризму на регіональному, галузевому та міжнародному рівнях показали найскладнішу ситуацію у Запорізькій області, зокрема стан невідзначеності у зв'язку з вторгненням держави-агресора на територію країни.

3. Проведено аналіз показників розвитку вітчизняної галузі у порівнянні з міжнародною практикою засобом застосування методу SWOT-аналізу. При цьому констатуємо наступні гальмуючі фактори: низька якість туристичних послуг, застаріла туристична інфраструктура, яка не відповідає європейським стандартам якості, незадовільний стан транспортної інфраструктури країни, низька якість послуг з перевезення, відсутність загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму і курортів та її інтеграції до світової інформаційної туристичної мережі, недосконалість нормативно-правової бази, відсутність сформованого цілісного бренда України.

4. Критично оцінено стан розвитку екологічного туризму в державі, як-от: нестабільна політична ситуація, фінансово-економічна

криза, розвиток туризму в близько розташованих країнах, техногенні катастрофи — зношеність інфраструктури та комунікацій, демографічна катастрофа, збільшення ціни на туристичні послуги, зменшення попиту.

5. Обґрунтовано, що стратегічним орієнтиром еколого-економічної політики України до 2030 року має стати перехід до моделі абсолютного декаплінгу, де прогнозоване значення фактора декаплінгу $DF_{2030} \approx 0,37$ свідчить про успішний розрив кореляційної залежності між економічним зростанням та антропогенним тиском на довкілля. Встановлено, що зміна коефіцієнта еластичності з деструктивного значення $\varepsilon = 2,21$ (у 2021 р.) до цільового $\varepsilon = -0,3$ (у 2030 р.) дозволить забезпечити кумулятивне зростання ВВП на рівні 40 % при одночасному скороченні викидів парникових газів на 12 %. Досягнення цих показників є ключовим індикатором успішності імплементації «Європейського зеленого курсу» та необхідною умовою для декарбонізації національної економіки та підвищення її міжнародної конкурентоспроможності.

6. На підставі окреслених завдань розроблено висновки та пропозиції, що зводяться до наступних рекомендацій з запровадження: цифрового маркетингу, соціальних медіа, платформ та агрегаторів онлайн-бронювання, віртуальної реальності (VR) і доповненої реальності (AR), мобільних додатків, ініціатив «розумного міста».

У період післявоєнного відновлення туристичний сектор України має зосередитися на відновленні інфраструктури, просуванні сталих практик та використанні цифрового розвитку для створення стійкої сучасної галузі. Деякі з них: сталий туризм, програми розвитку туризму із використанням цифрових технологій, цифрова трансформація, розвиток нішевого туризму, розбудова потенціалу та навчання, партнерство та співпраця з приватними та державними зацікавленими сторонами, маркетинг та брендинг, інновації тощо.

Отже, для того, щоб екологічний туризм міг справляти сталий позитивний вплив на економічну та соціально-культурну сфери країни, а також бути реальним пріоритетним напрямком

національного туризму, його діяльність має опиратися на такі основні пріоритети: орієнтувати туристів на споживання екологічних ресурсів та послуг; зберігати та відтворювати природне середовище; відновлювати і зберігати етнокультурне середовище.

Реалізація цих векторів вимагає переходу від пасивного споглядання природи до моделі активної відповідальності, де кожен туристичний маршрут стає інструментом інвестицій у місцеву громаду та екосистему. Зокрема, стратегічними кроками у цьому напрямку мають стати: цифровізація та еко-просвіта через впровадження інтерактивних карт та мобільних застосунків, що популяризують маловідомі природні локації, знижуючи антропогенне навантаження на популярні об'єкти; інституційна підтримка з розробки дієвих механізмів державно-приватного партнерства для модернізації інфраструктури національних парків без шкоди для їхнього заповідного статусу; синергія з місцевим бізнесом щодо стимулювання розвитку зелених садиб та крафтового виробництва, що дозволить інтегрувати автентичну культуру в сучасний туристичний продукт.

Таким чином, формування цілісного екотуристичного бренду України дозволить не лише зберегти унікальну біорозмаїтість нашої держави, а й перетворити природний капітал на потужний двигун повоєнного економічного відновлення та сталого розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Google Maps. URL: <https://www.google.com/maps/@55,103,3z?autouser=1&entry=tту>
2. Greenvelo. URL: <https://greenvelo.pl/kategoria/113,przyroda>
3. Greenways. URL: <https://www.greenways.org.pl/en/>
4. Kierunki rozwoju turystyki dla wojewodztwa Małopolskiego na lata 2008-2013. URL: <https://silo.tips/download/kierunki-rozwoju-turystyki-dla-województwa-małopolskiego-na-lata>
5. Małopolska Ekoturystyka. URL: <https://www.malopolska.pl/urzed-marszalkowski/departamenty/departament-turystyki/malopolska-ekoturystyka>

6. Nataiia Runcheva, Kateryna Pylypenko, Oksana Horiacha. Information technologies in the tourism business. *Innovation and digital transformation education, economy and society dimensions*. The University of Technology in Katowice Press 43 Rolna str., 40-555 Katowice, Silesia Province, Poland. 2025. P. 226–230.
7. Prawo przedsiębiorców. USTAWA z dnia 6 marca 2018 r. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-przedsiębiorcow-18701388>
8. Rowerowa Malopolska. URL: <https://rowerowamalopolska.pl/>
9. SaveEcoBot екологічний чат-бот. Статистика. URL: <https://www.saveecobot.com/maps/cities>.
10. Анна Сидорук, Наталя Величко. Перспективні напрямки регіонального розвитку туризму (на прикладі Запорізької області). *Актуальні проблеми розвитку сфери гостинності: перспективи та виклики* : матеріали Міжнародної наукової конференції 4–5 травня 2023 р. Ужгород, 2023. С. 50–52.
11. Брацило Л. Перспективні напрямки розвитку туристичного краєзнавства в Запорізькій області краєзнавство. *Краєзнавство*. № 1. С. 106–114. Запорожжя, 2016.
12. Горяча О. Інноваційна екосистема гастрономічного туризму: теоретико-методологічний аналіз. *Grail of Science*, 2026 (63), 124–133. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.06.03.2026.013>
13. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text
14. Екологічна політика України врахує Цілі сталого розвитку ООН — Закон. URL: <http://www.golos.com.ua/article/314756>.
15. Європейський Зелений Курс URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
16. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від

- 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
17. Закон України Про ратифікацію Паризької угоди від 14 липня 2016 року № 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#n3
18. Зелений туризм у Карпатах у 2024: особливості та переваги URL: <https://koruna.ua/articles/zelenyj-turizm-v-karpatah-v-2019-osobennosti-i-preimushhestva/>
19. Зелений туризм. Подорожі дикими первозданими місцями. URL: <https://ecohotels.in.ua/zelenyj-turyzm>
20. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text
21. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Як змінювалась кількість викидів парникових газів в Україні упродовж 30 років? URL: <https://mepr.gov.ua/>
22. Морозов Д. М., Домашенко С.В., Каптюх Т. В. Інноваційна діяльність туристичних підприємств в умовах глобальної діджиталізації. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 50. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2376/2297>
23. Наші подорожі. URL: <https://tcb.com.ua/trips/thermzkr/8653>
24. Офіційний сайт Держкомстату України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
25. Панченко В. Г., Пінчук Ю. В. Декаплінг як нова форма реалізації міжнародної економічної політики США і КНР. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 9. С. 51–58. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.9.51>
26. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>
27. Пилипенко К. А., Рунчева Н. В., Бригіна С. І. Напрями повоєнного розвитку туризму в Україні. «Актуальні проблеми менеджменту:

- теоретичні і практичні аспекти»* : матеріали шостої Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 вересня 2023 р., м. Одеса / відпов. за випуск д.е.н., проф. І. О. Кузнецова. С. 301–303.
28. Пилипенко К. А., Рунчева Н. В., Горяча О. Л. Реалізація стратегії розвитку подієвого туризму регіону в період невизначеності. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Том 2, № 9, DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(9\)-335](https://doi.org/10.60022/2(9)-335)
29. Постанова Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>
30. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 4 лютого 2004 року N 1430-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1430-15#Text>
31. Пушкарьова, Т. Феномен декаплінгу як важлива умова організації сталого розвитку національної системи освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023. (3). 123–131. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-123-131>
32. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату № 435/96-BP від 29.10.96. BBP, 1996, № 50, ст. 277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
33. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» від 25 вересня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>
34. Рунчева Н. В., Горяча О. Л. Чинники регіонального розвитку туризму: економічні, соціокультурні та інноваційні детермінанти. *Економіка та суспільство*. 2025. № 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-130>
35. Стимулювання розвитку екологічного/ зеленого туризму. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XH7C.pdf
36. Стратегія розвитку туризму Вармінсько-Мазурського воєводства URL: <https://bip.warmia.mazury.pl/409/strategia->

rozwoju-turystyki-województwa-warminsko-mazurskiego-do-roku-2025.html

37. Тищук І. В. Особливості розвитку зеленого туризму в розвинених країнах світу. *Електронне фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2016. № 9. С. 571–576. Електронний ресурс. URL: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016>
38. У Держекоінспекції назвали топ-3 екологічні проблеми в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-derzhekoinspetsiyi-nazvali-top-3-ekologichni-problemi-v-ukrayini>
39. Шкуренко О. Технології розрахунку показника інтегрального декаплінг-фактора як інструмент фундаментальної стратегічної діагностики на основі моделювання біфуркаційних станів соціально-економічних інституцій. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2021. 10(20). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-10\(20\)-12](https://doi.org/10.33296/2707-0654-10(20)-12)
40. Що таке екотуризм і як він розвивається в Польщі? URL: <http://kvartal-club.com.ua/dim-i-sim-ja/shho-take-ekoturizm-i-jak-vin-rozvivatsja-v.html>

Ключові слова: екологічний туризм, зелений туризм, сільський туризм, регіональний туризм, сталий розвиток, SWOT-аналіз, декаплінг.